

Maria SUBI
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

***Hebraica Veritas: Conciliul Apostolic
din Ierusalim (Faptele apostolilor
15) – rezolvarea ebraică
a unei crize ecleziale***

Abstract: (*Hebraica Veritas: The Apostolic Council of Jerusalem (Acts 15) – The "Hebrew" Resolution to an Ecclesial Crisis*) The fifteenth chapter of Acts is dedicated to the Apostolic Council of Jerusalem, widely regarded as the first council of the Church, which took place around the year 50. On this occasion, as most biblical commentators state, it was decided that converted pagans did not have to observe the Mosaic law, but a few Judaic prohibitions were retained in order to make possible the communion between Judeo-Christians and Pagan-Christians. The events narrated in Luke's account can be understood, however, through a change of perspective, in a whole different light. Thus, first, an extremely significant fact must be brought to attention, namely that the religious authority the communities outside of Jerusalem turned to was embodied by the Apostles and Presbyterians of Jerusalem, representatives of a conservative Judaism. They affirmed their new Messianic faith within the parameters of traditional Mosaic religion, continuing to strictly respect the Torah as well as all the traditional Jewish customs and institutions. Furthermore, presiding the council was Jacob, the Saviour's brother, who formulated the conclusion and final decision of the council, the stipulations of which – regarding idolatry, immorality and blood, elements entirely prohibited – were related to the so-called Noahide Laws, as well as to the norms of Leviticus 17-18 or to the Judaic principles that imposed absolute prohibition (*yehareg ve'al ya'avur*), all being based on the Hebrew Scriptures (*cf.* Genesis, Leviticus, Deuteronomy, etc.). In fact, the Apostolic Decree itself did no more than present an essentialized, concentrated form of the Judaic faith (Acts 15:20), which textually materialized through the name of Moses and would be integrated and assimilated into the life of the pagans converted through sabbatical synagogue catechesis (Acts 15:21). This "Hebrew" conclusion of Acts 15:21 therefore resolved an ecclesial crisis and confirmed the perpetual validity of the Sabbath and the Torah / Law of Moses: thus, the text validates and promotes Judaism, with its Torah principles, as a lifestyle norm for all the Gentiles (*goyim*) within the international community of believers, "for salvation is of the Jews" (John 4:22).

Keywords: *the Apostolic Decree, quadruple prohibition, sabbatical synagogue catechesis, Torahist principles, validation of Judaism.*

Rezumat: Capitolul al cincisprezecelea din Faptele apostolilor este consacrat Conciliului apostolic de la Ierusalim, considerat primul conciliu al Bisericii, ce a avut loc în jurul anului 50. Cu acest prilej, afirmă majoritatea comentatorilor, s-a decis neobligativitatea legii mozaice pentru păgânii convertiți, dar s-au admis totuși câteva prescripții iudaice, spre a face posibilă comuniunea dintre iudeo-creștini și păgânocreștini. Evenimentele narate în relatarea lucianică pot fi înțelese însă, printr-o simplă schimbare a perspectivei, într-o lumină cu totul diferită. Astfel, trebuie remarcat mai întâi faptul, extrem de semnificativ, că autoritatea religioasă, la care apelează comunitățile din afara Israelului, este întruchipată de apostolii și prezbiterii din Ierusalim, reprezentanți ai unui iudaism conservator, care își manifestă noua lor credință mesianică în parametrii religiei mozaice tradiționale, respectând în continuare cu strictețe Tora, laolaltă cu toate obiceiurile și instituțiile evreiești. În plus, cel ce prezidează conciliul este Iacov, fratele Mântuitorului, care și formulează concluzia și decizia finală a conciliului, ale cărui prevederi – referitoare

la idolatrie, imoralitate și sânge, elemente cu desăvârșire prohibite – au fost raportate la așa-numitele legi noahice, precum și la normele din Leviticul 17-18 sau la acele principii iudaice cu grad de interdicție absolută (*vehareg ve'al ya'avor*), toate având la bază Scripturile ebraice (cf. Geneza, Leviticul, Deuteronomul etc.). De fapt, Decretul apostolic în sine nu face altceva decât să prezinte o formă esențializată, concentrată, a credinței iudaice (Faptele apostolilor 15:20), care este concretizată textual prin numele lui *Moise* și care urmează să fie integrată și asimilată în viața păgânilor convertiți prin cateheză sabatică sinagogală (Faptele apostolilor 15:21). Concluzia aceasta „ebraică” din versetul 21 rezolvă o criză eclezială și confirmă valabilitatea perpetuă a Sabatului și a Torei / Legii lui Moise: textul validează astfel și promovează iudaismul, cu principiile sale torahiste, ca normă de viață pentru toți neevreii (*goyim*), din cadrul comunității internaționale de credincioși, „căci Mântuirea vine de la iudei” (Ioan 4:22).

Cuvinte-cheie: *Decretul apostolic, cvadrupla prohibiție, cateheză sabatică sinagogală, principii torahiste, validare a iudaismului.*

Capitolul al cincisprezecelea din Faptele apostolilor este consacrat Conciliului Apostolic de la Ierusalim, considerat cel dintâi conciliu al Bisericii, ce a avut loc în jurul anului 50. El a reunit reprezentanți din Antiohia și lideri din Ierusalim, constituind cel mai mare eveniment religios până la începutul secolului al IV-lea, când se organizează Primul Conciliu Ecumenic de la Niceea.

Opinia general răspândită este că, la acest conciliu, s-a afirmat „libertatea creștină față de Legea mozaică”, stabilindu-se totuși „un minimum de prescripții iudaice, spre a face posibilă comuniunea dintre iudeo-creștini și păgâno-creștini în Biserica cea una a lui Hristos” (Mihoc 1989, 28; cf. DB 1995, 250-251): „În ciuda presiunii făcute de către unii iudeo-creștini, Sinodul Apostolic din Ierusalim a aprobat decretul libertății față de Legea lui Moise, care fusese mai înainte aprobat de către Dumnezeu prin viziunea lui Petru (FA 10, 45)” (Merca 2020, 133). Perceput într-un atare mod, Decretul apostolic adoptat cu acest prilej ar reprezenta „un act major de diferențiere a Bisericii de rădăcinile sale evreiești în care era destul de puternic ancorată în acea vreme” (Merca 2020, 181).

Dar evenimentele incluse în relatarea lucanică pot fi înțelese, printr-o simplă schimbare a perspectivei, într-o lumină cu totul diferită. Astfel, demn de remarcat mai întâi este faptul, deloc întâmplător, că sinodul are loc la Ierusalim – „cœur du judaïsme” (Long [2012], 17) –, centrul simbolic, de unde mesajul evanghelic iradiază în toată lumea (Mahan 2013, 42):

Faptele apostolilor 1:8. „Ci voi veți primi o putere, când Se va coborî Duhul Sfânt peste voi, și-Mi veți fi martori în Ierusalim, în toată Iudeea, în Samaria și până la marginile pământului.” (Biblia Cornilescu [s.a.], 1055).

Într-un asemenea centru, teologic și spațial, forul decizional este alcătuit din apostoli și prezbiteri, liderii adunării din Ierusalim (Merca 2020, 108), care dețin

supremația asupra comunităților din Iudeea și din diaspora deopotrivă (Long 2011, 344). Ei funcționează ca un fel de Sanhedrin Mesianic (vezi David H. Stern, apud Woods 2015, 80) și reprezintă autoritatea în chestiuni de ordin doctrinar, religios, fiind responsabili în domeniul interpretării Scripturii, așa încât, atunci când se ivește dezacordul referitor la circumcizie, Saul / Pavel – care, deși implicat puternic în litigiul cu pricina, nu reușește să revolve el însuși neînțelegerea – se vede nevoit să meargă, alături de Barnaba și alți câțiva tovarăși, la Ierusalim și să apeleze la mai-marii de acolo, pentru soluționarea disputei (cf. Long 2011, 344):

Faptele apostolilor 15:1-6. „And men came down from Y’hudah and were teaching the brothers, Unless you are circumcised according to the custom of the Torah, you are not able to have Life [eternal]. And Paul and Bar Nabba had much strife and dispute with them. And it happened that they sent up Paul and Bar Nabba, and others with them, *to the emissaries and elders who were in Yerushalayim, because of this dispute* [...]. And when they came to Yerushalayim, they were received by the assembly, and by the emissaries, and by the elders: and they recounted to them all that Eloah had done with them. And men stood up, those from the teaching of the P’rushim who had believed, and were saying, It is necessary for you to circumcise them, and, you should command them to observe the Torah of Moshe. And *the emissaries and elders were gathered to look into this matter.*” (HRVS [2009], 1398) „Dar s-au coborât niște oameni din Iudeea și îi învățau pe frați: «Dacă nu sunteți tăiați împrejur după rânduiala Legii, nu veți putea avea Viața [veșnică]». Iar Pavel și Barnaba au avut multe certuri și neînțelegeri cu ei. Și, *din pricina acestor neînțelegeri, au trimis pe Pavel și pe Barnaba, și pe alții împreună cu ei, la apostolii și la bătrânii care se aflau în Ierusalim* [...]. Și când au ajuns la Ierusalim, au fost primiți de adunare și de apostoli și de bătrâni; și le-au povestit tot ceea ce Eloah făcuse cu ei. Însă s-au ridicat niște oameni din școala fariseilor, care crezuseră, și au spus: «Trebuie să-i tăiați împrejur și să le porunciți să respecte Legea lui Moise». Și *apostolii și bătrânii s-au adunat pentru a cerceta această pricină.*” (trad. M. S).

Or, toți acești apostoli și bătrâni – „care au un rol însemnat în conceperea politicii ecleziastice” (Fredriksen [2023], 137) și a căror autoritate spirituală era, conform mărturiei textului, superioară autorității lui Saul / Pavel – întruchipează un iudaism „conservator”, deoarece își afirmă noua lor credință mesianică „într-un cadru iudaic” tradițional (Merca 2020, 172) și se caracterizează printr-o respectare intransigentă a obiceiurilor și instituțiilor evreiești (Bacchiocchi 1977, 140; Bacchiocchi [1984], 126).

În plus, figura principală a sinodului nu este Pavel¹, ci Iacov, legitimat dinastic, în calitatea sa de frate al lui Yeshua / Yehoshua², să preia comanda mișcării inițiate de

¹ De menționat totuși că, deși socotit îndeobște reprezentantul unui „iudaism revoluționar” (Merca 2020, 173) și desemnat în mod constant printr-un nume latin (*Paulus*, nume utilizat, în opinia unor cercetători, cu sensul de „cel mai mic dintre apostoli” sau „mic de statură”), apostolul Pavel a avut o origine pur evreiască (Filipeni 3:5), fără nicio infuzie străină: „of pure Jewish descent unmixed with Gentile blood” (EB 1902, 3606). Asumându-și cu fermitate această condiție, evreul *Saulos* (formă elenizată pentru *Shaul* – un nume obișnuit printre beniamiți, ce-l amintește pe Saul, primul rege al Israelului, provenit și el din tribul lui Benjamin: EB 1902, 3606; cf. Merca 2020, 71) se declară „israelit, din sămânța lui Avraam, din seminția lui Benjamin” (Romani 11:1; vezi Biblia Cornilescu [s.a.], 1105), „tăiat împrejur a opta zi, din neamul lui Israel, din seminția lui Benjamin, evreu din evrei; în ce privește Legea, fariseu” (Filipeni 3:5; vezi Biblia Cornilescu [s.a.], 1153). Cu o asemenea identitate, afirmată în mod repetat în scrierile sale, el rămâne, dincolo de ideile sale „revoluționare”, un iudeu devotat practicant, care „a ținut Legea lui Moise” (Merca 2020, 163) și al cărui comportament poate fi înțeles mult mai bine prin prisma evreității sale, exprimată prin respectarea scrupuloasă a Torei (cf. E. C. Moisă, C. Moisă [2022], 62-63, 166-167).

² Vezi Marcu 6:3; Galateni 1:19. Cu privire la semnificația acestui termen de *frate* (gr. *ἀδελφός / adelphos*), opiniile sunt divergente – în funcție de modul de interpretare a formulei: *τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου / ton adelphon tou Kyriou* (Galateni 1:19) „fratele Domnului” sau *οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου / hoi adelphoi tou Kyriou* (1 Corinteni 9:5) „frații Domnului” (vezi Coțac [2011], 226-252). Astfel, pentru partizanii mariologiei, respectiv ai iosifologiei, care susțin dogma virginității perpetue a Mariei, aceștia ar putea fi veri primari / secundari ai Mântuitorului (ipoteza ieronimiană) sau copiii lui Iosif dintr-o căsătorie anterioară, adică frații vitregi ai Mântuitorului (ipoteza lui Epifanius din Salamina). În opoziție cu o asemenea înțelegere a substantivului *ἀδελφός / adelphos*, trebuie subliniat faptul că autorii Noului Testament stăpânesc bine proprietatea termenilor referitori la gradele de rudenie (vezi Coțac [2011], 241), făcând distincție între *ἀδελφός / adelphos* ‘frate’ (întrebuințat pentru Iacov, în Galateni 1:19) și *ἀνεψιός / anepsios* ‘văr’ (utilizat pentru Marcu, ruda lui Barnaba, în Coloseni 4:10). Într-un atare context, merită a fi amintit aici Helvidius – un autor din sec. al IV-lea, combătut vehement de Ieronim (vezi *Adversus Helvidium: Liber de perpetua virginitate beatae Mariae*, „Împotriva lui Helvidius: Carte despre pururea feciorie a Fericitei Marii”) –, care susține, invocând, în sprijinul său, și pe Tertullianus (*Adversus Marcionem*, IV, 19) și pe Victorinus din Pettau, că „frații Domnului” sunt frații săi biologici, rezultați din relațiile maritale normale ale Mariei cu Iosif. Așadar, pornind de la Matei 1:24-25, el vorbește despre consumarea căsătoriei lui Iosif cu Maria *post partum*, după nașterea pruncului zămislit în chip miraculos din fecioară: „Când s-a trezit Iosif din somn, a făcut cum îi poruncise îngerul Domnului; și a luat la el pe nevasta sa. Dar n-a cunoscut-o, până ce ea a născut un Fiu.” (Biblia Cornilescu [s.a.], 924). Tot astfel, în viziunea lui Helvidius, expresia „cel întâi născut”, din Luca 2:7, demonstrează existența mai multor copii ai Mariei, nu a unuia singur: „Și a născut pe Fiul ei cel întâi născut, L-a înfășat în scutece și L-a culcat într-o iesle, pentru că în casa de poposire nu era loc pentru ei.” (Biblia Cornilescu [s.a.], 987). Dar și dincolo de argumentele lui Helvidius, un pasaj lucian probează, în cazul pruncului Yeshua, calitatea sa de întâi născut al lui Iosif, în termenii legii mozaice (vezi Exodul 13:2; Exodul 22:29; Numerii 8:17), întrucât menționează aducerea pruncului la Templu, pentru a fi consacrat lui YHWH, ca întâi născut: Luca 2:22-24. „And when the days of her purification were fulfilled, according to the Torah of Moshe, they took Him up to Yerushalayim to present Him before YHWH, According to what was written in the Torah of YHWH: that every male who opens the womb will be called a Set-Apart one of YHWH, And to give a sacrifice, as is said in the Torah of YHWH – a pair of turtledoves or two chicks of a dove.” (HRVS [2009], 1277) „Și, când s-au împlinit zilele pentru purificarea ei, după Legea lui Moise, ei L-au adus la Ierusalim, ca să-L înfățișeze înaintea lui YHWH – după cum a fost scris în Legea lui YHWH: «Orice întâi născut de parte bărbătească va fi numit Sfânt pentru YHWH» – și ca să aducă jertfă, așa cum s-a spus în Legea lui YHWH – o pereche de turturele sau doi pui de porumbel.” (trad. M. S.). În consecință, ipoteza helvidiană s-ar armoniza cel mai bine cu textul biblic (Coțac [2011], 252), din care putem extrage și un psalm mesianic bine-cunoscut, care, între alte aluzii la biografia viitorului Mesia, vorbește despre „frații” săi, „fiii mamei”

acesta și să ajungă capul familiei¹ (Long 2011, 343). Menționat, în multiple contexte, drept mai-marele adunării din Ierusalim², el este cel dintâi înștiințat cu privire la eliberarea miraculoasă a lui Chifa / Petru din închisoare (Faptele Apostolilor 12:17) și tot el este recunoscut, în Galateni 1:18-19 și 2:1-9, drept unul dintre stâlpii adunării, astfel că apostolul Saul / Pavel vine, din proprie inițiativă, să se înfățișeze înaintea lui Iacov, Chifa / Petru și Ioan (amintiți, semnificativ, în această ordine!), pentru a obține de la ei o validare a mesajului său evanghelic (vezi Long 2011, 344; Merca 2020, 126-128). La fel de sugestiv este și faptul că, în omiliile Pseudo-Clementine, autoritatea lui Iacov este mai presus de cea a lui Chifa / Petru, care îl recunoaște pe acest „frate” (*ἀδελφός / adelphos*) al Mântuitorului drept „seigneur et évêque de la sainte Église” (Long 2011, 344): „domn și episcop al sfintei Biserici”. De asemenea, același Iacov, supranumit „cel drept” „din pricina deosebitei sale evlavii” (Eusebiu de Cezareea 1987, 65), este, în Faptele Apostolilor 15, cel care prezidează Conciliul din Ierusalim (Mahan 2013, 47) – rol ce îi confirmă poziția de lider al comunității din Cetatea sfântă, ca și al credincioșilor din întreaga diaspora (cf. Merca 2020, 126-128). Bine înrădăcinat în inima iudaismului ortodox (Long 2011, 346), Iacov reprezintă vocea cea mai autorizată în cadrul conciliului – o voce pur evreiască, așa cum rezultă din formularea, în termeni iudaici, a deciziei cunoscute mai târziu sub numele de *Decretul apostolic*, precum și din utilizarea, în discursul său, a numelui semitic al lui Petru, *Simon* (Mahan 2013, 51):

Faptele Apostolilor 15:13-14. „And after they were quiet, Ya’akov stood up and said, Men, our brothers: hear me. *Shim’on* recounted to you how Eloah began to choose, from the Goyim, a people for His Name.” (HRVS [2009], 1398) „Și, după ce au tăcut, Iacov s-a ridicat și a zis: «Bărbaților, fraților, ascultați-mă! *Simon* v-a istorisit cum Eloah a început să aleagă, dintre neamuri, un popor pentru Numele Său»” (trad. M. S.).

De fapt, nu trebuie să uităm că apostolii și cei dintâi adepți ai Mântuitorului erau exclusiv evrei (Long 2011, 327; Fredriksen [2023], 73), care, după cum consemnează scrierile neotestamentare, au continuat să respecte Tora și preceptele sale (Long 2011, 327), să frecventeze Templul (Luca 24:53; Faptele Apostolilor 2:46; 3:1; 5:12; 5:21-25; 5:42; cf. Merca 2020, 45; Fredriksen [2023], 111) și să aibă o foarte mare prețuire față de acest spațiu sfânt din Ierusalim și față de cultul său (Fredriksen [2023], 43), să se roage și să postească (Faptele Apostolilor 13:2-3; Faptele apostolilor 14:23), să

lui, înstrăinați de el – detalii care evocă o legătură fraternală de sânge, prin mamă: Psalmul 69:8. „Am ajuns un străin pentru *frații mei* și un necunoscut pentru *fiii mamei mele*” (Biblia Cornilescu [s.a.], 592).

¹ Pentru Didier Long (2011, 343), atât alegerea numelor date fraților Mântuitorului, cât și succesiunea lor, din Marcu 6:3, probează o ordine familială prestabilită și primatul lui Iacov, căci numele acestuia (împrumutat de la patriarhul biblic) este plasat pe primul loc, urmat fiind de numele lui Iosif, Iuda și Simon (trei dintre fiii lui Iacov-Israel): „Oare nu este acesta teslarul, fiul Mariei, și fratele lui *Iacob* și al lui *Iosif* și al lui *Iuda* și al lui *Simon*? Și nu sunt oare surorile lui aici la noi?” (Biblia Anania 2012, 1740).

² Aceasta poartă chiar numele: „Iacov și frații” (vezi Faptele Apostolilor 12:17), după modelul acelor frații rabinice (*haverim*), ce se regăsesc în Talmud (Long 2011, 345).

păstreze dieta cușer (Faptele Apostolilor 10:9-14), să țină calendarul liturgic iudaic (Bacchiocchi 1977, 141; cf. Lenski 1944, 878), cu zilele sale sfinte tradiționale (Faptele apostolilor 2:1; Faptele apostolilor 20:6; Faptele apostolilor 20:16; 1 Corinteni 5:7-8; 1 Corinteni 16:8 etc.). Prin urmare, primii membri ai mișcării nazarinenilor¹ (vezi Faptele Apostolilor 24:5) au integrat mesajul evanghelic într-un cadru iudaic general acceptat:

„The early Jewish converts viewed the acceptance of Christ not as the destruction of their religious framework, but as the fulfillment of their Messianic expectations which enhanced their religious life with a new dimension.” (Bacchiocchi 1977, 142) „La început, evreii convertiți au privit acceptarea lui Hristos nu ca pe o distrugere a cadrului lor religios, ci ca pe o împlinire a așteptărilor lor mesianice, care le-a îmbogățit viața religioasă cu o nouă dimensiune.” (trad. M. S.); „Frăția ce s-a format prin botezul primilor convertiți a fost la început o societate iudaică ce a rămas credincioasă vechiului crez și cultului mozaic, fără gând de despărțire de viața religioasă sau de națiune. Semnul ei distinctiv nu a fost neglițarea vechilor legi mozaice, ci aderarea la noile îndatoriri și privilegii. Ei nu intenționau să renunțe la religia părinților lor, ci considerau că învățătura Mântuitorului completează învățătura lui Moise care le-a ghidat viețile până atunci.” (Merca 2020, 41; cf. McGrath [2006], 174).

Într-un atare context, Paula Fredriksen evită în general utilizarea – pentru cea dintâi generație de credincioși – a unor termeni anacronici, de tipul: *Biserica* sau *creștini*, întrucât ei „ar trimite prea devreme către o organizare instituțională mai târzie, precum și către o religie separată, diferită de iudaism și chiar ostilă” lui. Or, „această generație fondatoare [...] era alcătuită din evrei păstrători ai tradițiilor”, așa cum a fost Pavel (sau Yeshua însuși!): „Toți acești oameni studiau Scripturile evreiești. Se adunau împreună de Sabat. Își închipuiau mântuirea finală, inclusiv a neevreilor, ca pe o extensie naturală a istoriei lui Israel.” (Fredriksen [2023], 157).

Cazul cel mai semnificativ în această privință îl constituie fariseul Saul / Pavel (Faptele apostolilor 26:5), considerat îndeobște de către creștini un promotor al abrogării Legii lui Moise (Merca 2020, 84), un radical „purtător de cuvânt pentru o creștinătate «liberă de Lege»” (Fredriksen [2023], 159-160). Pe de altă parte însă, se admite că același Saul din Tars „a ținut Legea lui Moise și a fost un iudeu practicant” (Merca 2020, 163, 171; cf. E. C. Moisă, C. Moisă [2022], 62-63, 166-167), ce a menținut permanent contactul cu cei din comunitatea din Ierusalim (Fredriksen [2023], 9, 86-87), adunând fonduri pentru „sfinții” de acolo, aflați în nevoie (Romani 15:26). În plus, el însuși separă etnic umanitatea între evrei și neamuri (Romani 1:16; Romani

¹ Acești *nazarineni* (vezi E. C. Moisă, C. Moisă [2022], 65), adepți ai Prorocului din *Nazaretul* Galileii (văzut ca Mesia cel așteptat), care combinau credința în El cu respectarea Legii, vor fi numiți, de creștinii din Antichitatea târzie, *nazoreni* sau *ebioniți* și etichetați drept eretici (Fredriksen [2023], 161-162). De aici ar rezulta, pentru Paula Fredriksen ([2023], 162), o concluzie absolut tulburătoare: „Este foarte grăitor faptul că, dacă ar fi trăit în epoca lui Augustin, Iacob, Petru și Pavel ar fi fost cu toții condamnați ca eretici.”.

9:24; 1 Corinteni 1:22-25 etc.) și își proclamă identitatea evreiască, declarându-se fariseu „în ce privește Legea” (Filipeni 3:5)¹. Tot el frecventează sinagoga în zilele de Sabat „după obiceiul său” (Faptele Apostolilor 17:2) și evanghelizează neamurile / neevreii în aceleași zile de Sabat (Faptele apostolilor 13:14, 42-44; Faptele apostolilor 16:12-13). De asemenea, misionarul Pavel își reglementează activitatea în funcție de sărbătorile mozaice, pe care continuă să le respecte (vezi Faptele apostolilor 18:19-22; Faptele apostolilor 20:6; Faptele apostolilor 20:16; Faptele apostolilor 27:9; 1 Corinteni 5:7-8; 1 Corinteni 16:8), așa cum respectă și practica postului (2 Corinteni 11:27) sau juruințele de nazireat, prescrise în Numerii 6:1-21 (vezi Faptele apostolilor 18:18; Faptele apostolilor 21:17-26; Faptele apostolilor 24:17-18), se închină în Templu și face referiri pozitive la Templu, pe care îl „prețuia în chip absolut” (Fredriksen [2023], 30).

Identificăm, așadar, în cazul apostolilor și al primilor convertiți, o mentalitate aparte, care încorporează credința în Yeshua, ca Mesia cel promis (Yeshua HaMashiach), într-un context iudaic tradițional – context în care ar trebui, de bună seamă, integrat și episodul Conciliului de la Ierusalim. De altminteri, concluzia și decizia finală a conciliului sunt formulate de către Iacov, căruia i se recunoaște astfel statutul de lider al întregii comunități de credincioși – evrei și neevrei, din Ierusalim, Antiohia și restul lumii. Reprezentant de frunte al iudaismului conservator (Merca 2020, 172), el sintetizează, în cuvântarea sa, cerințele impuse și păgânilor (*goyim*) mântuiți:

Faptele Apostolilor 15:19-21.

διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν θεόν, ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων καὶ τῆς πορνείας καὶ τοῦ πνικτοῦ καὶ τοῦ αἵματος· Μωϋσῆς γάρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκόμενος. (Novum Testamentum, 171)

„Because of this I say, They should not trouble those, who from the Goyim, have turned toward Eloah. But let it be sent to them, that they should separate [themselves] from the uncleanness of that which is sacrificed [to idols], and from sexual immorality, and from that which is strangled, and from blood. For Moshe, from the first generations, had proclaimers in every city; in the synagogues, who read him on every Sabbath.” (HRVS [2009], 1399) „De aceea, eu spun: Să nu-i tulburăm pe cei ce, dintre neamuri, se întorc la Eloah. Ci să li se ceară să se ferească de întinările idolilor, și de desfrânare, și de ceea ce este sugrumat, și de sânge. Căci Moise, din vremurile străvechi, a avut propovăduitori în toate cetățile, care îl citeau în sinagogi în fiecare Sabat.”² (trad. M. S.).

¹ Vezi capitolul *Paul le juif* (Long [2012], 150-156).

² De precizat aici că unele traduceri românești ale textului introduc, în versetul 20, un adverb restrictiv (*doar, atât*), care nu există în originalul grecesc și care denaturează sensul de ansamblu, sugerând restrângerea deciziei la cele patru prevederi enunțate – în opoziție marcată cu versetul 21, în care se face referire la o continuă dezvoltare a învățaturii, ce pornește de la câteva principii minimale, dar urmează să fie aprofundată ulterior, prin lecturi sabbatice în sinagogă: „ci să li se scrie *doar* să se ferească de pângăririle idolilor, de curvie, de dobitoace sugrumate și de sânge.”²¹ Căci încă din vechime, Moise are în fiecare cetate oameni care-l propovăduiesc, fiindcă este citit în sinagogi în toate zilele de Sabat.” (Biblia

Cvadrupla prohibiție este apoi implementată în comunitățile de credincioși, iar Faptele apostolilor 16:4 înregistrează eforturile depuse de Saul / Pavel în acest sens: „Pe când trecea prin cetăți, [Pavel – n.m.] *învăța pe frați să păzească hotărârile apostolilor și prezbiterilor din Ierusalim.*” (Biblia Cornilescu [s.a.], 1076). Pe de altă parte, Iustin Martirul (c. 100 – c. 165), Tertullianus (c. 155/160 – c. 220), Marcus Minucius Felix (mort c. 250) și una dintre scrierile Pseudo-Clementine (aprox. sec. I-IV) confirmă persistența în timp a clauzelor Decretului cu privire la idolatrie, desfrânare, consumarea sângelui și a cărnii de animale strangulate, care se aplicau încă în secolele II-IV, în comunitatea vremii lor¹ (Mihoc 1989, 24; Merca 2020, 175).

Cât despre modul de interpretare a celor patru interdicții ale Decretului apostolic, ele au fost înțelese în chip diferit de către exegeții biblici (vezi Instone-Brewer 2009, 306-313; cf. și MacDonald [2004], 460; Keener 2018, 443). Unii dintre ei, bunăoară, le raportează la practicile păgâne (vezi Savelle 2004, 468; Instone-Brewer 2009, 306-307; Wilson [2020], 13; Merca 2020, 134), dat fiind că ele combat idolatria explicită și implicită, laolaltă cu *πορνεία* / *porneia*, prostituția cultică și orice tip de imoralitate sexuală, practică în religiile politeiste, ce încalcă principiul marital, din Geneza 2:24, al unirii a două persoane într-un „singur trup” (vezi Butova [2016], 384). De asemenea, este prohibit sângele (*αἷμα* / *haima*), ce poate fi asociat, într-un fel sau altul, cu riturile sângeroase idolatre (Witherington [1998], 464), după cum sunt interzise și animalele strangulate (*πνικτός* / *pniktos*), prezente în aceleași tipuri de sacrificii, căci trebuie ca sângele, în care rezidă viața (Geneza 9:4), să fie scurs pe pământ, iar „sufierea de viață” (Geneza 2:7) să nu fie reținută prin sufocare, ci să se întoarcă, în mod natural, la Cel Atotputernic, care a dat-o (vezi Butova [2016], 383; Instone-Brewer 2009, 306-307): Iov 34:14-15; Ecclesiastul 12:7.

În schimb, alți cercetători afirmă că prohibiția cvadruplă își are originea în așa-numitele legi noahice – legi morale universale, care se aplică tuturor oamenilor, descendenți din Noe și fiii săi (vezi Instone-Brewer 2009, 307-308; Merca 2020, 136). Consemnate în Talmud, în tratatul Sanhedrin 56a.24 (<https://www.sefaria.org/Sanhedrin.56a.24?lang=bi>), cele șapte porunci – *mitzvot* – impun instituirea unui sistem

Cornilescu [s.a.], 1075); „ci să li se scrie *atât*: să se ferească de contaminările cu idoli, de desfrânare, de animale sufocate și de sânge.”²¹ Căci Moise, din generațiile de demult, are în fiecare cetate predicatori care îl citesc în sinagogi în fiecare sâmbătă” (Biblia catolică, *loc. cit.*). De asemenea, observăm că epistola enciclică adresată celor din diaspora (Fredriksen [2023], 137) – forma scrisă a Decretului (Faptele Apostolilor 15:24-29) – nu reproduce mențiunea din versetul 21, referitoare la catehezele sabatice sinagogale: omisiunea aceasta, care se regăsește și în Faptele Apostolilor 21:25, este cât se poate de surprinzătoare, întrucât nu doar apostolii și credincioșii din Ierusalim erau devotați în continuare vechiului lor crez mozaic, ci și misionarul Saul / Pavel își afirmă răspicat credința față de Legea lui Moise și respectul față de obiceiurile iudaice (vezi Faptele Apostolilor 24:14; 25:8; 28:17). Astfel de discrepanțe sunt greu de explicat, câtă vreme o hotărâre scrisă, transmisă prin oameni de încredere, ar fi trebuit să ofere o garanție mai mare decât un raport oral (Woods 2015, 82) și să redea fidel, cu maximă acuratețe, decizia apostolică formulată verbal de Iacov (vezi Faptele Apostolilor 15:19-21).

¹ Cf. și mărturia lui Eusebiu de Cezareea (1987, 184-185), ce consemnează respectarea prescripțiilor Decretului în secolul al II-lea, în Lyon.

juridic și, totodată, interzic idolatria¹, blasfemia, vărsarea de sânge (cf. Geneza 9:6), depravarea sexuală², furtul și consumarea sângelui și a cărnii unui animal viu (cf. Geneza 9:4).

O teorie la fel de populară leagă cele patru interdicții ale Decretului apostolic de prevederile din Leviticul 17-18³, care îi vizează și pe străinii care locuiesc pe teritoriul Israelului (cf. Instone-Brewer 2009, 311-312; Mahan 2013, 52; Butova [2016], 71-78) și care sunt similare cu cele din Faptele apostolilor, capitolul 15. Astfel, în Leviticul 17:7-9, sunt prohibite jertfele aduse idolilor; Leviticul 17:10-14 oprește consumul de sânge; Leviticul 17:15-16 interzice consumul de animale sugrumate; Leviticul 18 proscribe orice fel de imoralitate, identificând actele sexuale ce constituie *πορνεία* / *porneia*, după cum proscribe și infanticidul (Leviticul 18:21)⁴. În sfârșit, Leviticul 17:8-10, 13-15 și Leviticul 18:26 afirmă că toate prohibițiile enumerate se referă deopotrivă la evrei și la străinii din mijlocul lor (vezi Mihoc 1989, 23; Instone-Brewer 2009, 311; Merca 2020, 134-135).

Pornind de la această corespondență existentă între Faptele apostolilor 15 și Leviticul 17-18, Jiří Moskala (1998, 377; cf. Butova [2016], 87) întrevade în decizia apostolică și o trimitere implicită la distincția curat-necurat din legislația dietetică mozaică, dat fiind că, în Leviticul 17:13, cele două prescripții sunt puse, în mod explicit și semnificativ, laolaltă: „*Dacă vreunul din copiii lui Israel sau din străinii care locuiesc în mijlocul lor vânează o fiară sau o pasăre care se mănâncă, să-i verse sângele și să-l acopere cu țărână*” (Biblia Cornilescu [s.a.], 127-128). Opinia lui Moskala este cât se poate de pertinentă și merită să fie reținută, mai cu seamă dacă admitem că părtașia la masă a evreilor cu cei de alt neam (*goyim*) ar reprezenta principala motivație – socială și spirituală – a Decretului, deoarece, potrivit protocolului antic, un om ședea la masă doar cu cineva „care avea aceleași valori ca și el”, comuniunea alimentară simbolizând comuniunea spirituală (Merca 2020, 156). O atare asociere la agapele frățești nu ar fi fost însă posibilă, date fiind bine cunoscutele rigori mozaice, decât dacă, alături de interdicțiile referitoare la sânge (*αἷμα* / *haima*) și la animalele strangulate (*πνικτός* / *pniktos*), păgânii convertiți ar fi respectat și regulile alimentației cușer, căci, asemenea apostolului Chifa / Petru (vezi Faptele apostolilor 10:14), conașionalii lui nu ar fi putut accepta niciun compromis în această privință (cf. Mihoc 1989, 21).

În legătură cu substantivul *αἷμα* / *haima*, menționat în Faptele Apostolilor 15:20, trebuie consemnat însă faptul că unii cercetători îl consideră ambiguu, întrucât desemnează deopotrivă *consumul* de sânge și *vărsarea* de sânge – mult mai gravă decât ingerarea, ea făcând parte din tripleta crimelor capitale (vezi Witherington [1998], 464; Instone-Brewer 2009, 305-306; Justin Taylor, apud Butova [2016], 82; cf. Strong's

¹ Excluză prin cultul iahvist: vezi, în Gen 8:20, altarul ridicat de Noe după potop (Justin Taylor, apud Instone-Brewer 2009, 308).

² Vezi descoperirea, la beție, a goliciunii lui Noe (Gen 9:22), echivalată cu păcatul sexual (Justin Taylor, apud Instone-Brewer 2009, 308).

³ Cf. și Ezechiel 33:25-26.

⁴ Cf. și Leviticul 19:16, care interzice orice fel de crimă.

Greek Lexicon 129, s.v. *haima*). Tot astfel, adjectivul *πνικτός* / *pniktos* ‘strangulat’ (Faptele Apostolilor 15:20) poate fi corelat cu o cerință alimentară (interdicția de a consuma animale sugrumate), dar și cu infanticidul, „sufocarea” pruncilor – un act abominabil din perspectivă evreiască, dar o practică des întâlnită, în lumea greacă și romană, ca metodă normală de control al natalității (Instone-Brewer 2009, 319-321).

Oscilând între conotațiile dietetic cultice și cele etice, termenii *αἷμα* / *haima* și *πνικτός* / *pniktos* rămân – la fel ca termenii *εἰδωλον* / *eidolon* și *πορνεία* / *porneia*, prezenți și ei în Faptele Apostolilor 15:20 – conectați cu legislația sinaitică, în perimetrul căreia se integrează și versetul din Leviticul 19:16 (ce proscribe omuciderea) și cel din Leviticul 18:21 (în care este prohibit infanticidul: cf. și Deuteronomul 12:31; Deuteronomul 18:9-12), după cum în ea se integrează și versetele, citate deja, din Leviticul 17-18, referitoare la exigențele alimentare iudaice, la idolatrie și imoralitate.

Toate aceste principii cuprinse în cartea Leviticului, alături de legile noahice, ne oferă contextul necesar pentru înțelegerea fundalului evreiesc al Decretului apostolic (vezi Butova [2016], 378), care a fost raportat și la cele trei norme iudaice cu valoare de interdicții absolute (Instone-Brewer 2009, 308-309; Merca 2020, 134): *yehareg ve'al ya'avor* (יהרג ואל יעבור) „să moară, dar să nu (le) încalce”. Lista lor, deși adoptată oficial abia la începutul secolului al II-lea, provine probabil dintr-o tradiție timpurie și larg răspândită, care urmează o ordine non-standard a Decalogului (cu adulterul plasat înaintea crimei) și care este preluată și de Philo, de Noul Testament (Marcu 10:19; Luca 18:20; Romani 13:9; Iacov 2:11), precum și de unele manuscrise ale Septuagintei și de Papirusul Nash. Pe lângă această tradiție, pot fi amintite poruncile din Leviticul 17-18 sau anumite pasaje profetice din Ezechiel¹, propuse, la rândul lor, ca surse alternative pentru triada păcatelor „de moarte” iudaice² (vezi Instone-Brewer 2009, 308-310). Frecvent menționate în literatura rabinică, cerințele *yehareg ve'al ya'avor* reprezintă o excepție în cadrul doctrinei despre sacralitatea vieții umane, care afirmă că aceasta este o valoare absolută și are întâietate față de orice comandament, așa încât cineva poate, *in extremis*, să încalce oricare dintre cele 613 porunci – *mitzvot* – ale Legii, pentru a salva viața unei persoane, care, conform cu Leviticul 18:5, este protejată prin *mitzvot*. Totuși, cele trei interdicții absolute, referitoare la idolatrie, imoralitate și vărsare de sânge, trebuie respectate, chiar dacă această loialitate față de legea iudaică (*halakha*) presupune jertfirea propriei vieți, deoarece,

¹ „Voi mâncați carne cu sânge, vă ridicăți ochii spre idoli voștri și vărsați sânge. Și voi să stăpâniți țara? Voi vă bizuiți pe sabia voastră, săvârșiți urâciuni, fiecare din voi necinstește pe nevasta aproapelui său. Și voi să stăpâniți țara?” (Ezechiel 33:25-26; Biblia Cornilescu [s.a.], 838). Cf. și Ezechiel 16:36, unde este pomenit, în mod specific, și infanticidul: „Pentru că ți-ai risipit banii în felul acesta și ți-ai descoperit goliciunea în curviile tale cu ibovnicii tăi și cu toți idoli tăi urâcioși, și din pricina sângelui copiilor tăi pe care li i-ai dat” (Biblia Cornilescu [s.a.], 817).

² În paralel cu norma privitoare la cele trei păcate capitale, David Instone-Brewer (2009, 310-311) aduce în discuție și Cartea a III-a a *Oracolelor sibiline*, o lucrare evreiască redactată cel mai probabil la jumătatea secolului I î.e.n., dar bazată pe materiale mai vechi, în care ni se oferă un set de porunci universale, ce vizează idolatria, imoralitatea sexuală (adulterul sau homosexualitatea masculină) și infanticidul – toate amintind prevederile Decretului apostolic.

într-un asemenea caz, sacrificiul suprem constituie cel mai bun exemplu de *qiddush HaShem*, sanctificare a Numelui, *HaShem* (Torollo [2020], 342; https://it.wikipedia.org/wiki/Abnegazione_nella_legge_ebraica)¹:

„With regard to all other transgressions in the Torah, if a person is told: Transgress this prohibition and you will not be killed, he may transgress that prohibition and not be killed, because the preserving of his own life overrides all of the Torah’s prohibitions. This is the *halakha* concerning all prohibitions *except for those of idol worship, forbidden sexual relations, and bloodshed*. Concerning those prohibitions, one must allow himself to be killed rather than transgress them.” (Sanhedrin 74a.12; cf. Cohen 1999, 50) „Cu privire la toate celelalte abateri de la Lege, dacă unei persoane i se spune: «Încalcă această interdicție și nu vei fi ucis», el poate încălca această interdicție și nu va fi ucis, deoarece păstrarea propriei sale vieți prevalează asupra tuturor interdicțiilor Legii. Aceasta este *halakha* referitoare la toate interdicțiile, *cu excepția celor legate de închinarea la idoli, de relațiile sexuale interzise și de vărsarea de sânge*. În ceea ce privește aceste interdicții, el trebuie să se lase omorât mai degrabă decât să le încalce.” (trad. M. S.).

Este evidentă legătura existentă între reglementările din Faptele Apostolilor 15 și prescripțiile cuprinse în tratatul talmudic (Sanhedrin 74a) sau în Leviticul, întrucât toate textele menționate includ prohibiții cu privire la idolatrie, imoralitate și sânge. Dar și dincolo de conexiunile de conținut semnalate, raportul strâns dintre Decretul apostolic și legea mozaică reiese din versetul 21, care încheie discursul lui Iacov, constituind totodată un răspuns la una dintre cerințele majore ale fariseilor credincioși, prezentată în Faptele apostolilor 15:5: „Atunci unii din partida fariseilor, care crezuseră, s-au ridicat și *au zis că Neamurile trebuie să fie tăiate împrejur și să li se ceară să păzească Legea lui Moise.*” (Biblia Cornilescu [s.a.], 1075). Pus în relație cu acest pasaj, versetul 21 – care este prea puțin analizat sau ignorat cu totul (cf. E. C. Moisă, C. Moisă [2022], 173) – servește la motivarea și clarificarea afirmațiilor din versetul 20 și aduce și el, în prim-plan, numele lui *Moise / Μωϋσῆς*, un nume simbolic pentru religia iudaică:

Faptele apostolilor 15:21.

Μωϋσῆς γὰρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκόμενος. (Novum Testamentum, 171)

„For Moshe, from the first generations, had proclaimers in every city; in the synagogues, who read him on every Sabbath.” (HRVS [2009], 1399) „Căci Moise, din vremurile străvechi, a avut propovăduitori în toate cetățile, care îl citeau în sinagogi în fiecare Sabat.” (trad. M. S.).

¹ Vezi Leviticul 22:32. „And you shall not profane My Set-Apart Name, but I will be Set-Apart among the children of Yisra’el: I am YHWH who Sets you Apart” (HRVS [2009], 170) „Și să nu profanați Numele Meu cel Sfânt, ci să fiu sfințit în mijlocul copiilor lui Israel. Eu sunt YHWH care vă sfințesc” (trad. M. S.).

Folosirea unei asemenea argumentări în concluzia formulată la finalul sinodului sugerează faptul că Moise continua să fie privit ca o sursă de „autoritate” în ceea ce privește „conduita” proaspeților convertiți (Merca 2020, 157; cf. Sandt, apud Butova [2016], 75), așa încât nici nu poate fi vorba de o ruptură sau separare de rădăcinile evreiești. Mai mult chiar, trimiterea la Moise, ca și importanța acordată unor precepte sau instituții tipic iudaice (sabat, sinagogă) demonstrează că Legea mozaică nu este abrogată, ci, dimpotrivă, este promovată și afirmată puternic prin vocea lui Iacov, în calitatea sa de lider spiritual (cf. Bacchiocchi 1977, 141). Principiile torahiste constituie astfel baza Decretului apostolic, care subliniază aplicabilitatea și însemnătatea lor pentru comunitatea de credincioși, în vreme ce mențiunile referitoare la instruirea sabatică sinagogală în Legea lui Moise (Faptele apostolilor 15:21) susțin ideea că Iacov se aștepta ca cei convertiți să onoreze deopotrivă Legea mozaică, sabatul și sinagoga (Woods 2015, 84-85), respectul lui față de Moise fiind absolut manifest. Utilizat metonimic, numele lui *Moise* desemnează contextual nu doar Legea, ci și Tora însăși, ansamblul Scripturilor ebraice (cf. Savelle 2004, 461), întrucât el este, din perspectivă iudaică, marele legiuitor de pe muntele Sinai, precum și autorul primelor cinci cărți ale Torei. Ca atare, apostolul Iacov, în calitatea sa de reprezentant de frunte al autorității religioase, validează astfel iudaismul, cu fundamentele sale torahiste, ca normă de viață pentru toți neevreii (*goyim*), membrii comunității internaționale de credincioși, căci „Mântuirea vine de la iudei” (Ioan 4:22; Biblia Cornilescu [s.a.], 1029).

În plus, invocarea numelui lui *Moise*, în pasajul citat, face trimitere la lectura publică a textului biblic – o practică imemorială pe teritoriul israelit (vezi Exodul 24:7; Deuteronomul 31:9-12; Iosua 8:34-35; 2 Împărați 23:1-2; Neemia 8:1-8, 18; Neemia 13:1; Ieremia 36:6-10), practică înregistrată și în Talmud:

„Moïse institua en Israël la lecture de la Torah les *shabbats* et les jours de fêtes, les néoméniés (pleine lune) et les jours semi-festifs, comme il est dit: «Et Moïse dit aux fils d'Israël les rencontres festives du Seigneur» (Lv 23, 44). Esdras institua en Israël la lecture de la Torah les lundis et les jeudis, ainsi que le *shabbat* à l'office de l'après-midi” (TJ, Megillah, 4, 1, 75a, apud Long, Haddad [2012], 124; cf. Tractate Megillah: Chapter 4) „Moïse a rânduit în Israel citirea Torei în zilele de sabat și în zilele de sărbătoare, în zilele cu lună plină și în zilele semi-festive, după cum se spune: «Și Moïse a vestit copiilor lui Israel sărbătorile Domnului» (Lev. 23:44). Ezra a rânduit în Israel citirea Torei în zilele de luni și de joi, precum și în sabat, în timpul slujbei de după-amiază” (trad. M. S.).

La acest vechi obicei iudaic se face referire și în perioada neotestamentară, fie că îl aflăm în cercurile evreiești tradiționale, fie în colectivitățile evanghelizate de apostoli și de discipolii lor: vezi Faptele Apostolilor 13:13-15; 1 Timotei 4:13. Prin intermediul său, ex-păgânii convertiți se instruiiau și se familiarizau treptat cu Tora, în cursul întâlnirilor sabatice sinagogale (cf. Bacchiocchi 1977, 141; Wilson [2020], 13): menționarea lor, în Faptele Apostolilor 15:21, dovedește că nu se produsese o separare de locurile și momentele de adunare evreiești consacrate (Bacchiocchi 1977, 136). De

fapt, în primele decenii ale secolului întâi, nu exista nicio instituție religioasă cu statut de *Biserică*, urmașii Mântuitorului fiind o parte integrantă a „comunității sinagogale care îi găzduia” (Fredriksen [2023], 126; cf. E. C. Moisă, C. Moisă [2022], 18, 65). Indicii similare ne sunt furnizate și în alte pasaje din Noul Testament, care consemnează prezența credincioșilor în sinagogile din Damasc (Faptele apostolilor 9:1-2), precum și „obiceiul” lui Saul / Pavel de a-și prezenta mesajul în zilele de sabbat, în interiorul sinagogilor, atât iudeilor, cât și neiudeilor (vezi Faptele apostolilor 13:14; 13:42-44; 17:1-2; 18:4; cf. Bacchiocchi 1977, 136).

Or, frecventarea sinagogilor și ascultarea regulată a Scripturilor asigurau o bună cunoaștere și, implicit, însușire a principiilor centrale ale Legii mozaice, care a continuat să modeleze viziunea primelor comunități de credincioși și i-a încorporat și pe *goyim*, înțeleși ca străini primiți în mijlocul unui popor sfânt (John Perry, apud Butova [2016], 77-78; cf. E. C. Moisă, C. Moisă [2022], 158). Cele întâmplante în Antiohia Pisidiei, unde neevreii („neamurile”), în masă, solicită o nouă audiere sabatică a Cuvântului și îl receptează cu entuziam, ilustrează foarte bine un asemenea fenomen (vezi Faptele Apostolilor 13:42-48), iar cucernicul sutaș Corneliu constituie și el o dovadă în acest sens (Faptele Apostolilor 10): „Este foarte posibil ca mulți dintre păgânii care s-au convertit la creștinism într-o primă fază să fi fost observatori ai Legii lui Moise, cum este cazul sutașului Corneliu”, scrie Călin-Marin Merca (2020, 124).

Asimilarea neiudeilor, deveniți adepți ai Mântuitorului, urma deci să se realizeze, conform Decretului apostolic, în mod progresiv: la început, li se cerea să respecte acele principii levitice fundamentale (Faptele Apostolilor 15:20), pentru ca apoi, mulțumită lecturării publice a Scripturilor ebraice, într-un cadru consfințit de iudaism (sabbat, sinagogă), aceștia să crească treptat în cunoștințe și să avanseze astfel în procesul de maturizare spirituală (Faptele Apostolilor 15:21). Cele două versete din Faptele Apostolilor 15:20-21 alcătuiesc, așadar, o unitate indisolubilă și este absolut necesar să fie privite în unitatea și succesiunea lor textuală, întrucât cel dintâi conține o formă condensată a legislației mozaice, care ulterior, potrivit celui de-al doilea verset, avea să fie explicată și dezvoltată prin cateheză sinagogală.

*

Discursul lui Iacov, cel ce prezidează Conciliul din Ierusalim, încheie întrunirea apostolilor și a prezbiterilor, fără să menționeze însă, explicit, problema circumciziei¹ (care a fost punctul de plecare al controverselor dintre credincioșii iudei și păgânii convertiți: vezi Faptele Apostolilor 15:1) și fără să amintească relatările lui Barnaba și Saul / Pavel despre succesele din activitatea lor misionară (Faptele Apostolilor 15:3-4, 12): în realitate, el nu este, cum ar fi fost de așteptat, un rezumat al dezbaterilor, dar

¹ Dar la această problemă e posibil să se refere apostolul Iacov atunci când recomandă „să nu se pună greutate” în fața neevreilor convertiți (Faptele apostolilor 15:19; Biblia Cornilescu [s.a.], 1075).

constituie un răspuns la cererea fariseilor credincioși, prezentată în Faptele apostolilor 15:5, de a impune neamurilor respectarea Legii lui Moise¹.

De fapt, accentul întregului capitol cade pe această concluzie, care, după mărturia textului, este aprobată atât de autoritatea celestă, cât și de comunitatea reunită la Ierusalim (Faptele Apostolilor 15:28), hotărârea consensuală dobândind astfel putere legală (Woods 2015, 79). Articulată în termeni ebraici de **apostolul Iacov**, decizia **afirmă, în Faptele Apostolilor 15:21, valabilitatea perpetuă a Sabatului și a Torei / Legii lui Moise, valabilitate extinsă și asupra credincioșilor neevrei**. Extrem de semnificativă, într-un asemenea context, este prima sa cerință, referitoare la respingerea idolatriei, ce contravine închinării la adevăratul Creator al universului (Butova [2016], 384-385), revelat în Scripturile ebraice, ele constituind baza prevederilor enunțate de Iacov. De fapt, **Decretul apostolic** în sine nu face altceva decât să prezinte **o formă esențializată, concentrată, a credinței iudaice** (Faptele apostolilor 15:20), integrată și asimilată apoi în viața ex-păgânilor prin acele cateheze sabatice sinagogale, amintite în Faptele apostolilor 15:21 (cf. Bacchiocchi 1977, 141; Wilson [2020], 13): **el validează astfel și promovează iudaismul, cu principiile sale torahiste, ca normă de viață pentru toți neevreii (goyim)**, din cadrul comunității internaționale de credincioși, „căci Mântuirea vine de la iudei” (Ioan 4:22; Biblia Cornilescu [s.a.], 1029).

Sigle și abrevieri

DB. 1995. *Dicționar biblic*. Volumul I. A – J. Redactor principal: J. D. Douglas. Oradea: Editura „Cartea Creștină”.

EC. 1902. *Encyclopaedia Biblica: A Critical Dictionary of the Literary, Political and Religious History, the Archeology, Geography and Natural History of the Bible*. Volume III. L to P. Edited by T. K. Cheyne and J. Sutherland Black. New York, London: Macmillan & Co.

HRVS. [2009]. *The Hebraic-Roots Version Scriptures*. Revised Edition Containing The Tanak and Ketuvim Netzarim. An Original Translation Made Directly from Ancient Hebrew and Aramaic Sources. Translated out of the original Hebrew and Aramaic by James Scott Trimm. The Way International.

n.m. – nota mea.

Referințe bibliografice

Bacchiocchi, Samuele. [1984]. *Du Sabbat au Dimanche: une recherche historique sur les origines du Dimanche chrétien*. Traduction de Dominique Sébire. Paris: Éditions P. Lethielleux.

Bacchiocchi, Samuele. 1977. *From Sabbath to Sunday. A Historical Investigation of the Rise of Sunday Observance in Early Christianity*. Rome: The Pontifical Gregorian University Press.

Bacchiocchi, Samuele. [1999]. *The Sabbath under Crossfire. A Biblical Analysis of Recent Sabbath / Sunday Developments*. Berrien Springs Michigan: Biblical Perspectives.

Baillly, A. 1969. *Abrégé du dictionnaire grec-français*. Hachette.

¹ Aceiași solicitanți propun totodată și impunerea circumciziei: o propunere la care se face aluzie, probabil, în Faptele apostolilor 15:19 (vezi nota 16).

- Butova, Elena Helen. [2016]. *The Four Prohibitions of Acts 15 and their Common Background in Genesis 1-3*. (Doctoral dissertation, Avondale College of Higher Education, Cooranbong, Australia). Retrieved from https://research.avondale.edu.au/theses_phd/6.
- Chantraine, Pierre. 1968. *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots*. Tome I. A – Δ. Paris: Éditions Klincksieck.
- Cohen, A. 1999. *Talmudul*. Traducere din franceză de C. Litman. București: Editura Hasefer.
- Coțac, Emanuel. [2011]. *Dilemele fidelității. Condiționări culturale și teologice în traducerea Noului Testament*. Logos.
- Fredriksen, Paula. [2023]. *Pe când creștinii erau evrei. Prima generație*. Traducere din engleză de Dionisie Constantin Pîrvuloiu. [Editura Humanitas].
- Instone-Brewer, David. 2009. *Infanticide and the Apostolic Decree of Acts 15*, in „Journal of the Evangelical Theological Society”, 52, 2, p. 301-321.
- Keener, Craig S. 2018. *Comentariu cultural-istoric al Noului Testament*. Traducere de: Silviu Tatu, Raluca Mirăuță, Teofil Stanciu, Luca Crețan, Dorin Axente, Timeia Pop. Oradea: Casa Cărții.
- Lenski, R. C. H. 1944. *The Interpretation of the Acts of the Apostles*. Columbus, Ohio: Wartburg Press.
- Liddell, Henry George, Scott, Robert. 1996. *A Greek-English Lexicon*. Revised and augmented throughout by Henry Stuart Jones, with the assistance of Roderick McKenzie, and with the cooperation of many scholars, with a revised supplement. Oxford: Clarendon Press.
- Long, Didier. 2011. *Jésus de Nazareth, juif de Galilée*. [Paris]: Presses de la Renaissance.
- Long, Didier. [2012]. *L'invention du christianisme. Et Jésus devint Dieu*. [Paris]: Presses de la Renaissance.
- Long, Didier, Haddad, Gérard. [2012]. *Tu sanctifieras le jour du repos*. Paris: Salvator.
- MacDonald, William. [2004]. *Comentariul biblic al credinciosului. Noul Testament*. Ediția a doua. Traducerea din engleză, tehnoredactarea și grafica: Doru Motz. Bielefeld: Christliche Literatur-Verbreitung e. V.
- Mahan, Michael. 2013. *A Narrative Analysis of the Jerusalem Council Discourses: Table Fellowship and the Implicit Theology of Salvation*, in „Journal of Biblical Perspectives in Leadership”, Volume 5, No. 1, p. 39-62.
- McGrath, Alister E. [2006]. *Christianity: An Introduction*. [Second edition]. Blackwell Publishing.
- Merca, Călin-Marin. 2020. *Sinodul Apostolic din Ierusalim în relatare lucanică (Fa 15,1-35). O soluție pentru unitatea Creștinismului primar?*. Cluj-Napoca: Editura Mega.
- Mihoc, Vasile. 1989. „*Decretul apostolic*” și valoarea istorică a cărții *Faptele Apostolilor*, in „Mitropolia Ardealului”, XXXIV, nr. 2, p. 20-28.
- Moisă, Eduard-Claudiu, Moisă, Cristina. [2022]. *Credința Evreului Mesia: „Mântuirea vine de la iudei”*. KDP Amazon.
- Muskala, Jiří. 1998. *The Laws of Clean and Unclean Animals of Leviticus 11: Their Nature, Theology, and Rationale (An Intertextual Study)*. [Ann Arbor].
- Savelle, Charles H. 2004. *A Reexamination of the Prohibitions in Acts 15*, in „Bibliotheca sacra”, vol. 161, p. 449-468.
- Segal, Alan F., 1990. *Paul the Convert: the Apostolate and Apostasy of Saul the Pharisee*. New Haven: Yale University Press.
- Torollo, David. [2020]. *The Story of the Female Jewish Wine Merchant: An Example of Cultural Translation in Medieval Hebrew Literature*, in ‘His Pen and Ink Are a Powerful Mirror’. *Andalusi, Judaeo-Arab, and Other Near Eastern Studies in Honor of Ross Brann*. Edited by Adam Bursi, S.J. Pearce, and Hamza Zafer. Leiden | Boston: Brill, p. 329-349.
- Witherington, Ben, III. [1998]. *The Acts of the Apostles. A Socio-Rhetorical Commentary*. Grand Rapids / Cambridge: William. B. Eerdmans Publishing Company, Carlisle: The Paternoster Press.
- Woods, David B. 2015. *Jews and Gentiles in the Ecclesia: Evaluating the Theory of Intra-Ecclesial Jew-Gentile Distinction*. A thesis submitted in accordance with the requirements for the degree of master of Theology in biblical Studies at the South African Theological Seminary. [Cape Town].

Surse

- Biblia Anania. 2012. *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Versiune diortosită după *Septuaginta*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania.
- Biblia Cornilescu. [s.a.]. *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, cu trimeri. Traducerea Dumitru Cornilescu, revizuită ortografic. Societatea Biblică din România.
- Eusebiu de Cezareea. 1987. *Scrieri*. Partea întâia. *Istoria Bisericească. Martirii din Palestina*. Carte tipărită cu binecuvântarea Prea fericitului Părinte Teotist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Traducere, studiu, note și comentarii de pr. Prof. T. Bodogae. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- Novum Testamentum*. Textus secundum III. editionem UBS, omnino cum XXVI. et XXVII. editionibus Novi Testamenti Graece. Nestle et Aland editoribus, concurs, praeter minutias interpunctionis.

Webografie

- <https://biblehub.com/interlinear/acts/15-20.htm>, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- <https://biblehub.com/strongs/acts/15-20.htm>, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- <https://biblehub.com/interlinear/acts/15-21.htm>, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- <https://biblehub.com/strongs/acts/15-21.htm>, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- <https://biblehub.com/interlinear/galatians/1-19.htm>, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- https://biblehub.com/interlinear/1_corinthians/9-5.htm, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- https://it.wikipedia.org/wiki/Abnegazione_nella_legge_ebraica, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- <https://www.sefaria.org/Sanhedrin.74a.12?lang=bi>, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- Sanhedrin 56a.24. <https://www.sefaria.org/Sanhedrin.56a.24?lang=bi&with=all&lang2=en>, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- <https://www.sefaria.org/sheets/24645.1?lang=bi&with=all&lang2=bi>, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- <https://www.sefaria.org/Sanhedrin.74a.12?lang=bi&with=all&lang2=en>, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- Strong's Greek Lexicon. <https://biblehub.com/greek/129.htm>, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- Tertullien. *Contre Marcion*. https://www.tertullian.org/french/g1_06_adversus_marcionem4.htm, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- Tractate Megillah: Chapter 4. Regulations concerning selling of sacred property and about the reading of the Holy Scrolls on Sabbath and Holidays. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/tractate-megillah-chapter-4>, ultima accesare: 24 iulie 2025.
- Wilson, J. [2020]. *Why Messiah's Followers Are Torah Observant – Part 1*. https://www.researchgate.net/publication/337772090_Why_Messiah's_Followers_are_Torah_Observant_Part_I, ultima accesare: 24 iulie 2025